

AZ UNITÁRIUS ÉS MÁΣ SZABADELVŰ KERESZTÉNY EGYHÁZAK NEMZETI CONFERENTIÁJA ANGLIÁBAN 1882.

Az angol és amerikai hitrokonok bámulatós buzgalmat és erélyt fejtenek ki vallásos eszméik ápolásában s terjesztésében. Az 1825-ik évben jött létre a „Brit és Külföldi Unitárius Társulat“ s az „Amerikai Unitárius Társulat“. Azóta nemes verseny kezdődött Ó- és Új- Anglia unitáriusai között. Az újvilágbeliek sok tekintetben felülmul- ták az ó-világbelieket. Ugyanis 1865-ben, az unio újjáalakítása év- ben, egy „Nemzeti Conferentiát“ alapítottak oly czélból, hogy az ön- álló s magukat függetlenül kormányzó, rokonhító s érzelmű gyüle- kezetek szorosabb vallás-erkölcsi kötelék által fűzetvén egy testületbe, melegebb és hatályosabb egyházi élet létesülne.

Főtörekvése oda irányul: hogy vallásfelekezeti különbség nélkül egyesítse magában mindazokat, kik egy közös czél elérésére, a sza- badelvű keresztény vallásnak egyetemes szellemben leendő terjesz- tésére egyesülni kívánnak. E „Nemzeti Conferentia“, mely minden két évben szokott összejöni, keletkezése óta az Egyesült Államokban meg- lepő eredményeket mutatott fel s az ottani unitárius hitrokonoknak valódi életképességéről nyilván tanuskodik. Az angol unitáriusok is, látva az amerikaiak conferentiájának sikeres működését, több iz- ben foglalkoztak egy nemzeti conferentia létesítésének eszméjével. Kül- önösen a mult évi közgyűlésük alkalmával behatóan tárgyalták a a kérdést s az eredmény a lett, hogy a jelen évben ápril 18 s kö- vetkező napjain, Liverpoolban, meg is tartották a nagy horderejű ér- tekezletet.

Alkalmasabb helyet nem választhattak volna az értekezlet meg- tartására, mert az unitáriusok zöme Anglia közepén s északi részén van. A gyűlés nagyon népes volt. Az egyesült királyság minden ré- széből jelentek meg küldöttek. A létszámot mintegy 2—3 ezerre lehet tenni. Ez értekezletre nemcsak az unitárius és velök rokon- egyházak voltak meghiva, hanem a többiek is, de, a mint az Inqui- rer megjegyzi, sajnos, hogy egy pár kivételével, nem feleltek a meg- hívásra; pedig ez összejövetel célja nem hitformák s hitcikkelyek megállapítása volt, hanem a vallás-erkölcsi élet hathatós előmozdítá- sára szükséges eszközöknek a megvitatása s testvéries egyesülés a Jézus szellemében.

Az értekezlet egész folyamát kezdettől végig a legszebb egyetértés és valódi keresztényi szeretettől áthatott öszhangzat lengette át. Nem volt ottan semmi nyoma a „régis és új iskolának“, a „supernaturalismusknak és anti-supernaturalismusknak“, melyekről némelyek szeretnek beszélni, s a melyek tulajdonképpen csak a fővárosban hallhatók. Az unitáriusok s más szabadelvűek ez alkalommal is — de semmi esetre sem első ízben — bebizonyították, hogy a vallási nézetek s vélemények különböző árnyalatai mellett is, a vallásos életre vonatkozó lényeges és gyakorlatba vágó kérdésekről teljes harmóniában tudnak tanácskozni. Épen ezért a liverpooli nemzeti conferentia sikere a kezdeményezőknak s létrehozóknak a legvérmesebb reményeit s várakozásait is felülmulta. S úgy jelzik ez összejövetelt, mint a mely az egyesült királyság szabadelvű kereszténységének történelmében egy új korszakot alkot.

Az értekezletet megelőző napon rendes istenitisztelet volt, mely alkalommal urvacsorát is vettek; de azután is a gyűléseket mindig a szokott vallásos szertartással kezdték meg. Az egyházi beszédet Beard Károly liverpooli tudós és hírneves lelkész tartotta. Tárnya volt: *„Az Isten fiainak élete“*, melyhez az alapigét Ján. I. 9, 11, 12. verseiből választotta: *„Ez vala amaz igaz világosság, mely megvilágosít minden e világra született embert... Az övéi közé jöve, és az övéi ötet bé nem revék. Valakik pedig ötet beverék, azoknak oly hatalmat ada, hogy isten fiai lennének.“* Szónok beszédjét igazi szabad szellem és eszmegazdagság jellemzi s a hallgató közönségre rendkívüli hatást gyakorolt. Beszédjében ama szellemet s elveket jelezte, melyeknek ápolását és fejlesztését a conferentia főcélul tüzte ki. „Az összehasonlító theologia — ugymond szónok — egy új, vonzó — s talán a közönséges értelemre nézve — veszélyes tudomány, mégis azt merészli jósolni, hogy annak eredményét hova-tovább eme jól ismert szavakban lehet kifejezni: *Ez vala amaz igaz világosság, mely megvilágosít minden e világra született embert.* De egy más értelemben szintén el lehet mondani, hogy az összehasonlító theologia reánk nézve nem lehet több, mint elméleti érdekltség. Vallásunkban, inkább, mint bármi egyébben, körülményeink, korunk és fajunk gyermekei voltunk és vagyunk. Itten egyetemesnek lenni, nem áll hatalmunkban. Olyan nyelven kell imádkoznunk, mely ismeretes előttünk. A szentek-szentélyébe: járt ösvényen juthatunk el. Az a legkülönösebb a történelemben, hogy mi, az árják — a világhódító fájának gyermekei — kiknek történelme magában foglalja a modern irodalom, tudomány, művészet és politika történelmét, mégis a hit titka megtanulása végett a se-

mitákhoz fordultunk, s a názárethi ács fiáért Hellas költői vallását, Róma komoly fenségességét s a skandinaviai Valhalla mystikus nagyszerűségét elvetettük, Ez inger, ez ingadozás ma sem szűnt meg, sőt még azok is, kik azt hangoztatják, hogy Krisztussal ki vannak fáradvá és hogy az emberiség számára jobb vezetőt találtak, akárhányszor gondolatjaikban az ő eszméivel foglalkoznak s akaratajuk ellen is az ő szavait ismétlik. Az a kérdés, ha vajjon az újtestamentum katolikus-e vagy protestans, teljesen jelentőség nélküli. Az isten fiai mindnyájan egy nyelvet beszéltek, s őket nem nevékről, hanem vallásos és erényes életükről ismerték meg minden időben. Hű lenni az embernek jobb meggyőződéséhez, felemelkedni az életnek lehetőleg erkölcsi magaslataira, tiszteletteljes félelemmel hajolni meg a végetlen és örökkévaló lény előtt: ez az igaz hódolat ama „világosság iránt, mely megvilágosít minden e világra született embert; ez a félreismerhetlen jele az istenfiuságnak. Az ilyen élet, mely nem egyéb, mint istennel, istenben és istenért való élet, — már magában végeztél, melyre törekednünk kell. És a melyik egyház erre nem törekszik, az elítélendő, bármily helyesek legyenek is fogalmai a theologiai igazságokról, bármennyire haladjon is a tudomány vívmányaival s bármennyire buzgólkodik is az emberiség jóllétének előmozdításában. Az isten személyiségére vonatkozó vitatkozásban én sem a negatív, sem a pozitív álláspontot nem helyeslem, mert mindkettőt egyenlő sértésnek tartom az Ő lényeges megfoghatatlanságával szemben. Én megelepszem a bámulattal és csodálattal. Ugy hiszem, az idő nincs messze, midőn az emberek újból visszatérnek az imádkozás egyszerűségéhez s rövidségéhez; az istenitisztelek ama formájához, melyben Krisztus is gyönyörködött, de a melyet a keresztény világ félre tett. Vigyük azért az igaz vallásosságot át az életbe, mert végre is, sem a tudomány, sem a bölcselem, sem a theologia még nem vallás; már pedig a vallás az, a miért a keresztény templomok léteznek. Miután ismerjük Istent, kiben hittünk és hiszünk; ismerjük a mestert, kinek példáját követni igyekszünk; látjuk a távoli célt, mely felé az emberiség biztosan halad; miután ismerjük kötelességünket, mely parancsolólag igényli kezünket és szívünket, nem marad egyéb hátra: minthogy legyünk hűek, kövessük a Krisztus szellemét. Bizzuk a sikert Istenre, ki mint igazságos gazda, alkonyatkor megjutalmazza munkásságunkat. Az egyházak jönnek és eltűnnek; a hitformák feledésbe mennek; de az emberi szív mindig küzdök az élet mysteriumával s az emberi kezek folytonosan imára emelkednek az Örökkévaló felé. Hogyha mi igaz fiai vagyunk Istennek, kinek

sem kezdete, sem vége nincsen; hogyha hű követője vagyunk Krisztusnak, ki „ugyanaz tegnap, ma és mindörökké“, ha kötelességeink örökös küzdelmében úgy állunk meg, mint férfiak: mire van még szükségünk? Hiszen ekkor: „az Úr lesz a mi örökké tartó világosságunk és a mi Istenünk a mi dicsőségünk.“

A gyönyörű beszédből e rövid szemelvényt azért közöltük, hogy abból a t. olvasónak némi tájékozása legyen az egészről.

Másnap reggel az elnök a conferentiát megnyitó beszédében kiemelte, hogy 1839 és 40 óta, a midőn heves tollharcz folyt épen Liverpoolban az unitárius és anglikán papok között, mekkora haladást tett az unitarizmus, különösen Lancaster megyében. De erre a tudomány haladása is nagy mértékben befolyt. Lyell Károly, a hírneves tudós és Lady Lyell szorgalmasan eljárak dr. Martineau prédikálására, a mi kétségkívül nagy hatással és felbátorítással volt az unitárius elveket vallókra nézve. Darwinnak az evolutiora vonatkozó felfedezései, Colenso püspöknek a Mózes öt könyvéről irt nézetei s dr. Davidsonnak ama törekvése, hogy kimutassa, miszerint az újtestamentumnak nagy részét a Krisztus utáni második évszázban irták, s hogy azok nem az apostolok elveit tartalmazzák, hanem olyan egyénekét, kik egy évszázaddal később éltek: szintén nagy fontossággal bírtak az unitárius hitelvek terjedésére. S örömmel említi fel, hogy Angliának északkeleti részében, hol egy időben egyetlen egy unitárius ekklézsia sem volt, jelenleg sok virágzó és népes ekklézsia van.

Az elnöki megnyitó után következtek a különböző felolvasások, még pedig egy és ugyanazon tárgyról egy világi és egy pap tartott felolvasást, a mi mutatja, hogy Angliában a világi férfiak is mennyire érdeklődnek a vallási kérdések iránt. A felolvasások sorát New Herbert (világi) kezdette meg „A vallásos élet fejlődéséről egyházainkban“. Szerinte a vallásos élet egyetemes és közös mindenkivel. Annak csirája lelkünkben van. A vallásos életet minden kigondolható módon fejleszteni kell, mert annak credményei: az alázatosság és megbánás, szeretet, tisztelet, nemes aspiratiók, elhatározás, önmegtagadás, hit, remény és a jótékonyág gyakorlása.

Ugyan e tárgyról szóló felolvasásában Coe lelkész azt mondja, hogyha a vallásos élet előmozdítását akarjuk, akkor első sorban is adjuk meg a vallásnak azt a fontos helyet, melyet egykor elfoglalt. Az erkölcsösséget és vallást, melyek egymástól elválaszthatatlanok, hozzuk egymással szoros kapcsolatba.

Másodsorban elősegíti a vallásos szellem fejlődését az, ha az egyház minden egyes tagja hiszi, hogy a vallás magára az egyén-

re nagy fontosságu. Napjainkban a felső és közép osztálybeliek ugy vélekednek, hogy a vallás csak a szegényeknek való. Nyíltan hirdetik többen, hogy a politikai világ nagy hálával tartozik a vallás buzgó tanítóinak, mivel a boldog jövő élet ígéreteivel kecsagetetik az elnyomott osztályt, hogy annak elnyerése reményében annál békésebben tűrjék a jelen nyomorait és szenvedéseit. Viszont a szegények ugy tekintik a vallást, mint a gazdagoknak egy fényüzési czikkét; s az istenitisztelet helyét nem tartják az Isten házának és a menyország kapujának, hanem bizonyos kiváltságoltak hajlékának. Némelyek megint a vallást a papok kizárólagos ügyének vélik s azt hiszik, ha a papi fizetésen felül egy-egy kivételes buzgó és áhitatos papnak valamit adnak: ők is épen olyanok lesznek.

Más felől vannak sokan, kik váltig azt hangoztatják, hogy a vallás mindenkire nézve lényeges fontosságu, kivéve a papokat; s Ruskin a jövő életről ábrándozó papot ahoz a vendéglőshez hasonlítottta, a ki a szomszédságában levő gyönyörű tájképet dicsérte, de nem azért, mintha valaha azt megnézte volna, hanem azért, hogy több vendége jöjjön. Egy utazó kérdezte egy vidéki embertől, hogy mi nek hívják nálok az út-jelzőt? A kérdezett azt válaszolta: papnak. Miért? kérdezte az előbbi. Mivel az utat csak mutatja, de maga sohasem utazik rajta — volt a válasz. — Tovább menve, egy olyan út-jelzőt láttak, a melyre nem volt új festve s az utazó ama kérdésére, hogy hát azt minek nevezik, azt felelte a vidéki ember, hogy: püspöknek, mert se nem utazik rajta, se nem mutatja az utat.

A papnak nemcsak hirdetni kell a vallás ígését, hanem meg is kell tartani — a fennebbi elbeszélésből az a tanulság.

Némelyek avval dicsekednek, hogy nekik nincs izlésük a vallás iránt s a nélkül el is lehetnek. Már pedig ha igaz az, hogy a vallásos érzelem az emberi természetnek koronája és dicsősége: hiú dicsekvés az ilyen.

Harmadsorban szükséges a vallásos élet fejlesztésére, hogy az, a ki meg van győződve a vallás nélkülözhetetlenségéről, ismerje el azt is, hogy az egyik emberi lélek segítheti a másikat tökélyesbülésében. Hányan vannak, a kik mások segítsége nélkül nem juthatnak el az Isten ismeretére? s mégis azt mondjuk, hogy e tekintetben teljesen függetlenek vagyunk és nem szorulunk ilyes segélyre.

A papi cselből való félelem, talán, épen annyit ártott a világon, mint a papi csel maga, mivel ez által az emberek akadályozva voltak a felhasználásában amaz eszközöknek, melyeket egyik lélek

nyújthat a másíknak az áhítatosságban. Felolvasó főleg azt hangsúlyozza, hogy legyenek a valláshirdetők egészen áthatva feladatuk magasztossága által, mert a milyen a pap, olyan a hallgató.

A másodík felolvasást Armstrong Richard lelkész s Bartram (világi) tartották a következı tárgyról: „Minı gyakorlati eszközök által gyakorolhatják s terjeszthetik egyházaink legsikeresebben vallásos befolyásukat.“ Armstrong különösen két eszközt hoz fel, s elıször is a lelkiismeretes munkásságot. De ezt a papok nem tehetik csupán magukra, hanem a világiakkal együttesen. Hiába gyültek össze — ugymond — az ország különbözı részeibıl tanácskozni az eszközökrıl, ha nem jött mindenki azzal a nemes szándékkal, hogy elvégi a neki jutott részt. Az üzleti s más téren is mi biztosítja a kedvezı eredményt, s nagy összekötést? Semmi egyéb, mint éber és kitartó munkásság.

Másodík hatalmas eszköz vallásos befolyásunk terjesztésére, — bármily prózáilag hangzik is — a pénz. Ezt egy kézzel fogható ténnyel igazolja. Ugyanis Morley Sámuel, nem régiben a „Congregationalisták Jubileum alapjának“ a megindítását hozván javaslatba, azt mondá, hogy legalább 5000 font sterlingre kell emelniök. 5000 font! — kiáltá valaki a gyülekezetbıl — minı balga beszéd. Hát, én ugy értem ezt — válaszolá az indítványozó — „hogy egy magam 20,000 fontot (200,000 frt) adok e célra“. És ma az említett alap 120,000 font sterlingre (1,200,000 frtra) megy. Ily módon a congregationalis egyházak vallásos befolyása bizonyosan növekedni fog.

Nagy reményeket fölolvadó nem táplál aziránt, hogy egyházunk nagyon népszerűvé váljék, de azt hiszi, hogy hittel, nemeslelkőséggel, szeretettel, lelkesüléssel és kitartással nem kis szerepet vihetünk a vallás mezején, s megmutathatjuk a világnak, hogy vallásunkban van élet, hit és bölcselem. Nekünk is mindenesetre meg kell keresztelkednünk szentlélekkel és tüzzel, s akkor vallásos befolyásunk terjedni fog.

Bertram felolvasásának lényege szintén a volt, hogy az egyházi férfiaknak a világiakkal kezét kell fogni s egyesült erıvel munkálni vallásos befolyásunk terjesztésén. Az Istenben való hitet s az emberekben való bizalmat cselekedetekkel is ki kell mutatni és híveknek lenni amaz elvekhez, melyeket megtanultunk becsülni és szeretni.

Carpenter J. Estlin, a Manchester New College jeles tanára a „papság nevelésérıl“ tartott gondteljes és általános figyelmet

ébresztő felolvasást. Szerinte ennek valódi tudományos szellemben kell történni. A papoknak e mellett tanulmányozniok kell az életet, hogy így hallgatóiknak mindenben tanácsadók lehessenek. Feddhetetlen jellemmel kell birniok, hogy mintaképül szolgáljanak azoknak, kiket vezetnek.

A leggyakorlatibb felolvasás már a tárgy természeténél fogva a Rawson lelkésze volt, melyet a „papok fizetése és segélyezéséről tartott”. Hogy angol hitrokoninknál a papok jó fizetést kapnak, mutatja az, hogy a legkevesebb 100 font st. (1,000 frt, tehát több, mint nálunk a legjobb ekklézsiában). Főtörekvésük oda irányul, hogy papjaikat minél kedvezőbb állapotba helyezték, hogy így kizárólagosan hivatásuknak élhessenek; s minél képzetebbet kapjanak a papi pályára. Ezúttal határozatba ment az is, hogy ezután csak a papi pályára készültek prédikálhassanak. Megjegyzem, hogy angol hitrokonainknál akármelyik világi ember, ha hajlamot érzett magában, felállhatott a szószékbe s prédikálhatott mint egy felszentelt pap.

A felállítandó segélyalap javára azonnal megis indultak az adakozások. Tate Henrik 1,000 fonttal (10,000 frt) nyitotta meg s követték többen 100 fonttal stb.

Az említett felolvasások elvégeztével, mindig élénk eszmecsere volt a felolvasott tárgyról, melyben a világi elem is tevékeny részt vett.

A conferentia folyama alatt, ápril 19-én estve, egy nagyszerű soirée-t rendeztek, melyen mintegy 2500-an voltak. Ez alkalommal olvasták fel több jeles férfinak a levelét, kik egy vagy más elkerülhetetlen ok miatt nem jelenhettek meg. A többek közül fel-emlitem a híres, eklektikus bölcsész dr. Martineau gyönyörű levelét, mely egy valóságos püspöki megáldó volt a tanácskozás folyamára. Sok szép beszédet tartottak ez estélyen. Legsikerültebb s hatásosabb volt a Crosskey Henrik birminghami ékesszóló papé, mely a nagyközönséget egészen elragadta. Beszédjében összegezte a conferentia célját, irányát s az elért sikert. Különösen kiemelte: az egyházi függetlenséget s az egyéni szabad véleménynyilvánítást a hit dolgában. Ez elveket kell a conferentiának zászlójára írni.

Mint hogy ez első nemzeti conferentia oly jól sikerült s a vallásos élet fejlesztésére nagyon üdvösnek és hasznosnak bizonyult be: kimondották a conferentia folytatását, s e végből egy állandó bizottságot neveztek ki, mely azt összehívja, a mihelyt kívánatos lesz.

Részünkről is örömnket fejezzük ki e nemzeti conferentia lét-rejövetele felett, mert ebben megtalálták angol hitrokonink azt az összekötő kapcsot, melyet már régen keresnek. Másfelől szintén nagy lelki örömmel kell feljegyeznünk, hogy az egyesült angol királyságban az unitárius testület a társadalmi élet minden mozzanatában oly hatalmas tényezővé vált, hogy azt leghalálosabb ellenségeik is kénytelenek elismerni.

KOVÁCS JÁNOS.
